

היבטים משפטיים של המעבר לאירו

מאת

קרין קלוו-גולר*

א. מבוא. ב. לוח זמנים; 1. השלב הראשון; 2. השלב השני; 3. השלב השלישי.
ג. המסגרת המשפטית להצגת האירו ושימוש בו; 1. תקנה 1103/97 בדבר הוראות מסוימות בנוגע להצגת האירו; 2. תקנה 974/98 מיום 3 במאי 1998 בדבר הצגת האירו.
ד. עקרונות הדין המוניטרי; 1. ריבונות המדינה על המטבע; 2. ההשלכות; ה. המשכיותם של חוזים; 1. חוזים באיחוד הכלכלי המוניטרי; 2. האיחוד הכלכלי המוניטרי ומדינות שאינן חברות בו. 1. סוף דבר.

א. מבוא

קרוב לארבע שנים לאחר חתימתה של אמנת האיחוד האירופי במאסטריוט (7 בפברואר, 1992), אישרה המועצה האירופית, בפגישתה במדריד ב-15 וב-16 בדצמבר 1995, את השלב השלישי של האיחוד הכלכלי והמוניטרי ("Economic and Monetary Union"); להלן, "איחוד כלכלי ומוניטרי"¹. המועצה האירופית הסכימה כי הכינוי שיינתן למטבע האירופי יהא "אירו" וכי הוא יהווה "מטבע בזכות עצמו"; כן קבעה המועצה תרחיש

* מרצה בכירה, המכללה למשפטים, רמת-גן; מורה מן החוק, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית בירושלים. המחברת מודה לעו"ד רותם גלעדי על הערותיו המועילות ועל תרגום המאמר, ולקרן של המכללה למשפטים רמת-גן.

1 השלב הראשון של האיחוד הכלכלי והמוניטרי החל בשנת 1990 במטרה להגיע לליברליזציה מלאה של תנועת הון בתחומי הקהילה האירופית. במהלך השלב השני, אשר החל בשנת 1994, הוקם מכון המטבע האירופי ("European Monetary Institute"), אשר בסופו של דבר יהפוך לבנק האירופי המרכזי. השלב השלישי של האיחוד הכלכלי והמוניטרי שעניינו האחדת המטבע החל ב-1 בינואר 1999, עם הצגתו של האירו. הצגת האירו לכשעצמה מתבצעת בשלושה שלבים שייסקרו להלן.

בסיסי להצגת המטבע האחיד ואף החליטה כי המסגרת המשפטית לשימוש באירו תיקבע בתקנה שתתקין המועצה עצמה ואשר נכנסה לתוקף ב-1 בינואר 1999.²

ב. לוח הזמנים

1. השלב הראשון

המעבר אל מטבע אחיד צפוי להתבצע בשלושה שלבים; השלישי והשני מביניהם החלו זה מכבר. בראשית מאי 1998, אמורה הייתה המועצה האירופית להחליט על רשימת מדינות אשר ישתתפו באיחוד הכלכלי והמוניטרי³. בפגישה בבריסל ב-11 עד ה-13 במאי 1998, בישרה מועצת האיחוד האירופי באופן רשמי על לידתם של האירו ושל האיחוד הכלכלי והמוניטרי בכך שבחירה באחת-עשרה מדינות אשר ייטלו חלק במטבע האירופי האחיד⁴.

2 המועצה האירופית סברה כי שמו של המטבע האחיד חייב להיות זהה בכל השפות הרשמיות של האיחוד האירופי. מסקנותיה של המועצה האירופית פורסמו ב: *Official Journal*, No. C 22 of 26.01.96. הבסיס למסגרת המשפטית הונח בשנת 1995 ב-"Green Paper" בין תשעים ושניים עמודים אשר פרסמה הנציבות האירופית: *"Livres Vert sur les Modalités du Passage à la Monnaie Unique"*, Commission Européenne, 31 Mai 1995 Monnaie.

3 על-מנת לעבור את "בחינת הכניסה" על מדינה-חברה באיחוד האירופי לעמוד כתנאים מספר. סעיף J.109 של אמנת האיחוד האירופי מפרט את התנאים להשתתפות באיחוד הכלכלי והמוניטרי וביניהם, השגתה של דרגה גבוהה של לכידות בת-קיימא ("sustainable convergence"). זו נבחנת על סמך ארבעה קריטריונים: השגת דרגה גבוהה של יציבות מחירים; מצב פיננסי ממשלתי בר-קיימא; שמירה במשך שנתיים לפחות על שולי-ניוד ("fluctuation margins") נורמלים כפי שמסדיר מנגנון שער-החליפין ("Exchange Rate Mechanism"); ולכידות ממושכת ברמות שער הריבית לטווח ארוך. על קריטריונים נוספים להשתתפות באיחוד הכלכלי והמוניטרי, ראה Liebermann, S., *The Long Road to a European Monetary Union*, Univ. Press of America, 1992, pp. 171-180.

4 המדינות אשר המועצה האירופית קבעה כי הן עומדות ב"תנאי הלכידות" הנדרשים באמנת מאסטריכט הן אוסטריה, בלגיה, פינלנד, צרפת, גרמניה, אירלנד, איטליה, לוקסמבורג, הולנד, פורטוגל וספרד. באשר למדינות האיחוד האחרות, נקבע כי יוון ושוודיה אינן עומדות בקריטריונים, ואילו דנמרק (ב-12 בדצמבר 1992) והממלכה המאוחדת (ב-30 באוקטובר 1997) הודיעו כי אין הן מתכוונות להשתתף בשלב השלישי של האיחוד הכלכלי והמוניטרי, אשר החל ב-1 בינואר 1999, כאשר הפך האירו למטבע חוקי. על הקריטריונים ללכידות ראה Emmerich-Fritsche, A., "Wie Verbindlich sind die isches Wirtschafts & Steurrecht", 1996, p. 77; Di Bucci, V., *Konvergenzkriterien" Europa La Corte di Giustizia, l'Unione Economica e Monetaria e il Passaggio alla Moneta Unica*,

החלטת המועצה התבססה על "דוח לכידות" מטעם הנציבות האירופית, על דוח מכון המטבע האירופי, על דעתו של הפרלמנט האירופי ואף על דעתה של מועצת שרי האוצר של האיחוד ("ECOFIN") אשר קיימה פגישה בעניין זה ב-1 במאי 1998. הישגיו הראשונים של האיחוד הכלכלי והמוניטרי, כמו גם מטרותיו הבסיסיות, זכו להדגשה הבאה בהצהרת שרי האוצר:

"The Council ...welcome[s] the significant progress that has been made in all Member States in achieving price stability and sounder public finances. The convergence process has contributed to a high degree of exchange-rate stability and historically low interest rates...The move to a single currency enhances further the conditions for strong, sustained and non-inflationary growth conducive to more jobs and raising living standards. It eliminates the exchange-rate risks among participating Member States, reduces transportation costs, creates a broader and more efficient financial market, it increases price transparency and competition. It thus provides the decisive step for a truly single market"⁵.

2. השלב השני

השלב השני, המכונה תקופת המעבר, החל ב-1 בינואר 1999 כאשר שער־החליפין ("conversion rates") בין האירו לבין המטבע של כל אחת מן המדינות המשתתפות נקבע באופן בלתי־הפיך; שלב זה יסתיים ב-31 בדצמבר 2001. בפסגת מדריד החליטה המועצה האירופית כי היחס בין האירו לבין יחידות המטבע הלאומיות – יחס שניתן יהיה לאכוף אותו משפטית – ייקבע בתקנה מטעם המועצה עצמה⁶. בשלב המעבר,

Editore, 1998, Vol. II, p. 307; Douat, Studi in Onore di Giuseppe Federico Mancini, Giuffrè
coulant de la Marche Vers l'Euro", *La Semaine Juridique E.*, "Contraintes Juridiques D"
(JCP), Ed. G, No.4, 1997, p. 41

5 ראה "Historic May Weekend: Special Euro Council", *Europe in Israel: Newsletter of the*
Delegation of European Commission to the State of Israel, No. 46, June 1998, p. 1

6 "יחס שניתן לאוכפו" המשפטית משמעו כי לכל סכום מוניטרי יוקצה ערך נגדי מחייב, שאינו ניתן לשינוי ביחידות אירו לפי שער־החליפין הרשמי ולהפך. ראה "Legal Framework for the Use of the Euro", European Commission Directorate General II, Economic and
Financial Affairs, No. 4, September 1997, p. 2 (להלן – "מסגרת משפטית, מס' 4").

גורמים פיננסיים פרטיים רשאים לבחור לעשות שימוש באירו – אך הם אינם מחויבים לעשות כן (וזה העיקרון המכונה לעתים קרובות "אין כופים ואין אוסרים")⁷. בין שמדובר בהנחת יסוד של מהלך המעבר לאירו ובין שמדובר בתוצאה של מהלך זה, ברור כי החל מ-1 בינואר 1999, סמכויות משמעותיות בתחומי המדיניות המוניטרית, מדיניות שער-חליפין וחוקי המטבע במדינות אזור האירו עברו מן המדינות אשר אמצו את המטבע האחד אל הקהילה. בה בעת, דיני המטבע של המדינות המשתתפות ימשיכו לחול במשך תקופת המעבר.

באשר להשלכות שיהיו למעבר לאירו על חוזים, הוסכם בפסגת מדריד על כמה עקרונות והנחיות שעיקרם כדלקמן: החלפתם של מטבעות לאומיים באירו אינה צריכה, כשלעצמה, להשפיע על המשכיותם ("continuity") של חוזים; חובות הנקובים במטבע לאומי או באקו ימשיכו לצבור ריבית בשער הנומינלי שעליו הוסכם, אך הצדדים לחוזה רשאים יהיו להסכים אחרת, ואילו חובות הנקובים באקו הומרו ב-1 בינואר 1999 לאותו סכום, נקוב באירו – וזאת בהיעדר הסכמה אחרת⁸.

3. השלב השלישי

השלב השלישי יחל ב-1 בינואר 2002, ואז יהיה המעבר לאירו מוחלט. סכומים הנקובים במטבע לאומי ייחשבו כאילו ננקבו ביחידות אירו. בתאריך זה יוצגו שטרי כסף ומטבעות אירו. יחידות המטבעות הלאומיים יבוטלו בהדרגה. החל מ-1 ביולי 2002 יהיו שטרי כסף ומטבעות הנקובים באירו שטרי כסף והמטבעות היחידים שבמחזור במדינות המשתתפות. ואולם, אף-על-פי שבפסגת מדריד הציגה המועצה האירופית לוח זמנים מוגדר ואף הציגה כמה עקרונות חשובים, עד מהרה התברר כי המעבר לאירו מצריך קביעתה של מסגרת משפטית כבר בשלביו המכינים של התהליך. התייעצויות אינטנסיביות שארגנה הנציבות האירופית בהשתתפותם של מגזרים שונים הצביעו על צורך דחוף בוודאות משפטית, אשר הצריכה מצדה קביעת כללים שיחולו בכל המדינות החברות באיחוד האירופי עוד טרם תחילתה של תקופת המעבר. המגזר הבנקאי במיוחד סבר כי יש צורך דחוף באימוץ הפורמלי של הוראות בדבר המשכיותם של חוזים, המרתו של סל האקו, המרות וכללי עיגול סכומים ("rounding"). בעקבות הסכמה שהושגה בפגישתה הלא-פורמלית של מועצת שרי האוצר של האיחוד בדבלין בספטמבר 1996, הציעה הנציבות שתי תקנות בדבר המסגרת המשפטית של המעבר לאירו. הצעה אחת, אשר עתידה הייתה להיות מוצגת כתקנה על-פי סעיף L.109 (4) של

7 ראה עמ' [7-8], להלן.

8 על הסוגיות המשפטיות הנובעות מהחלפת האקו בהסכמים בין-לאומיים ובחוזים בין-לאומיים הכופים לדיני מדינות שליטיות ראה, עמ' 212-213, להלן.

אמנת האיחוד האירופי ולהוות את הדין המוניטרי של מדינות אזור האירו, יכולה הייתה להתקבל אך ורק לאחר שזהותן של המדינות אשר ישתתפו במטבע האחיד הייתה ידועה⁹.

ההצעה השנייה כללה הוראות בנושאים שבהם היה צורך דחוף ביותר בוודאות משפטית, היינו כללים בדבר המרת האקו לאירו, כללי עיגול והוראות בדבר המשכיותם של חוזים בתחומי האיחוד האירופי עצמו. הוראות אלו עתידות היו להתבסס על סעיף 235 של אמנת האיחוד וכך לאפשר את התקבלותן המוקדמת ואף תחולה גאוגרפית כללית בגבולות האיחוד האירופי. המועצה האירופית סמכה ידיה על הצעות אלה של הנציבות ב-13 וב-14 בדצמבר 1996 בדבלין.

ג. המסגרת המשפטית להצגת האירו ולשימוש בו

התקנה בדבר הוראות מסוימות בנוגע להצגת האירו, המבוססת על סעיף 235 של אמנת האיחוד, הותקנה על-ידי מועצת האיחוד ב-17 ביוני 1997 (להלן: "תקנה 1103/97")¹⁰. תקנה זו נכנסה לתוקף ב-20 ביוני 1997, והיא התקנה הראשונה המסדירה את נושא המטבע האחיד; לה גם תוקף מחייב ותחולה ישירה בכל המדינות החברות באיחוד האירופי, בין שהן משתתפות במטבע האחיד ובין שלא. ב-3 במאי 1998 – ברגע שנודעה זהותן של המדינות אשר ישתתפו במטבע האחיד – הותקנה גם תקנה 974/98, המבוססת על סעיף L.109(4) של אמנת האיחוד (להלן: "תקנה 974/98")¹¹. זו נכנסה לתוקף ב-1 בינואר 1999 והחל ממועד זה, היא בעלת תוקף מחייב ותחולה ישירה באחת-עשרה המדינות המשתתפות. יחד מהוות שתי התקנות את המסגרת המשפטית להצגת האירו.

1. תקנה 1103/97 בדבר הוראות מסוימות בנוגע להצגת האירו

כנזכר לעיל, תקנה זו חלה בכל המדינות החברות באיחוד האירופי – כולל אפוא באותן מדינות שבחרו שלא לקחת חלק במטבע האחיד (הממלכה המאוחדת ודנמרק) – ואף ביוון ובשוודיה, אשר לא נתקבלו כחברות בשלב השלישי של האיחוד הכלכלי והמוניטרי. סעיף 235 של אמנת האיחוד האירופי קובע כי:

9 ראה הערה 4, לעיל.

10 Council Regulation No. 1103/97 of 17 June 1997 on Certain Provisions Relating to the Introduction of the Euro; *Official Journal* No L 162, 19.6.1997, p. 1

11 Council Regulation 974/98 of 3 May 1998 on the Introduction of the Euro, *Official Journal*, L139.

"If action by the Community should prove necessary to attain, in the course of the operation of the common market, one of the objectives of the Community and this Treaty has not provided the necessary powers, the Council shall, acting unanimously on a proposal from the Commission and after consulting the European Parliament, take the appropriate measures"¹².

בפסקת המבוא הרביעית של תקנה 1103/97, הצהירה המועצה על הצורך "לספק ודאות משפטית לאזרחים ולפירמות בכל המדינות החברות" אשר תאפשר הכנתו של המעבר למטבע אחיד בתנאים נאותים.

(א) המרת האקו לאירו

סעיף 2 של תקנה 1103/97 מאשר לראשונה כי יחס ההמרה בין סל האקו הרשמי לבין האירו יהא יחס של 1:1, כפי שהוסכם בפסקת מדריד. החל מ-1 בינואר 1999, כל אזכור של האקו הכלול ב"מסמך משפטי" ("legal instrument") הוחלף באזכור לאירו ביחס של אירו אחד לאקו אחד¹³. משמעותו של המונח "מסמך משפטי" כוללת הוראות חקיקה שונות, פעולות מינהליות, פסקי-דין והחלטות שיפוטיות, פעולות משפטיות חד-צדדיות, אמצעי תשלום (להוציא שטרי כסף ומטבעות) וכל מסמך אחר בעל תוצאות משפטיות¹⁴. יתר-על-כן: צדדים לחוזה המאזכר את האקו בלי להגדירו, חזקה עליהם כי הסכימו לאזכר את האקו הרשמי; חזקה זו ניתנת להפרכה כאשר נראה כי לא זו הייתה כוונת הצדדים, כמו לדוגמה במקרה שבו הוגדר המונח אקו תוך התייחסות לסל מטבע קבוע, ולא לסל משתנה¹⁵.

(ב) המשכיותם של מסמכים משפטיים

12 לטקסט אמנת האיחוד האירופי, ראה 11, 17 & 25, *Common Market Law Reports*, V. 63, No. 11, 17 & 25, March 1992, p. 573.

13 האקו הנזכר כאן הוא האקו הרשמי המוגדר בתקנה 3320/94 (אשר בוטלה עם התקנת תקנה 1103/97). באשר להיבטיה המשפטיים של המרת האקו לאירו בתחומי האיחוד האירופי, ראה Cr. dot, F.J., "Le Cadre Juridique du Passag à l'Euro", *Les Petites Affiches*, 3 Janvier 1997, No. 2, p. 6-8. באשר לאזכור של האקו בהסכמים בין-לאומיים בין מדינה חברה באיחוד האירופי לבין מדינה שלישית, ראה עמ' 213-214, להלן.

14 סעיף 1, פסקה 1 של תקנה 1103/97.

15 ראה סעיף 2 (1) של תקנה 1103/97. האקו הרשמי מהווה סל מטבעות המשתנה על-פי שערי המטבעות המרכיבים אותו, שהם המטבעות של חלק ממדינות האיחוד האירופי.

אחת מן השאלות המהותיות במשך השנתיים שקדמו להתקנתה של תקנה 1103/97 הייתה אם החלפתם של מטבעות לאומיים באירו תוכל לאפשר לצד לחוזה לשנותו, להתכחש לו או להביאו לכלל סיום על סמך עילת סיכול או בטענת "כוח עליון". עם זאת, כלל לא היה ברור אם להצגתו של האירו יהיו השלכות על עקרון חופש החוזים. בעניין זה קובע סעיף 3 של תקנה 1103/97:

"The introduction of the Euro shall not have the effect of altering any term of a legal instrument or of discharging or excusing performance under any legal instrument, nor give a party the right unilaterally to alter or terminate such an instrument. This provision is subject to anything which the parties might have agreed".

סעיף 3, הקצר בסעיפי התקנה, אינו מפורש כלל וכלל, אולם העקרונות המונחים בבסיס ההוראה שבו נכללים בפסקת המבוא של התקנה, המתייחסת לעקרונות משפטיים מקובלים שעל-פיהם המשכיותם של חוזים אינם מושפעת מהצגתו של מטבע חדש; כך נשמר עקרון חופש החוזים. פסקת המבוא אף מדגישה כי המשכיותו של חוזה להתיישב עם כל אשר הסכימו עליו הצדדים ביחס להצגת האירו. יתרה מזאת: המועצה האירופית אף אישרה במפורש כי עקרון המשכיותם של חוזים ומסמכים משפטיים אחרים יחול על אזכורים של המטבעות הלאומיים הישנים ביחס לאירו ועל אזכורים של האקו ביחס לאירו.¹⁶ פסקת המבוא של התקנה מפרטת גם כי במקרה של חוזים המטילים ריבית קבועה, הצגתו של האירו לא תשנה את שער הריבית הנומינלי שעל החייב לשלם; הכוונה בכך היא שהחייב לא יוכל לשאת ולתת מחדש על שער הריבית. בכל הנוגע ל"מסמכים משפטיים" בתחומי האיחוד האירופי הנערכים בין צדדים המצויים בו, משיג סעיף 3, במידה מסוימת, את מטרתו: לספק, עד כמה שניתן הדבר, ודאות משפטית על-ידי מניעת הבאתם של חוזים לכלל סיום ומניעת אי-קיום חיובים, תוך כדי כיבוד עקרון חופש החוזים.¹⁷

מובן כי המועצה לא קבעה כללים באשר לפעולתן של מדינות שלישיות ולא החליטה כיצד עליהן לנהוג, אך היא הביעה דעתה באשר לפעולה אשר רצוי שתנקט על-ידיהן, קרי הכרה בהמשכיותם של חוזים. עמדת המועצה מבוססת על עקרונות מוכרים של המשפט הבין-לאומי הפומבי. הצגתו של האירו מהווה שינוי הדין המוניטרי

¹⁶ פסקת המבוא השביעית של תקנה 1003/97.

¹⁷ למעשה, עקרון המשכיותם של חוזים אינו צריך ליצור קשיים משפטיים רבים, אך אלה אינם יכולים להיות מכוסים לחלוטין על-ידי סעיפים המסדירים "כוח עליון", "שינוי נסיבות" או "נסיבות בלתי-צפויות", אשר עשויים בהחלט להוות בסיס להתדיינות משפטית. בעניין המשכיותם של חוזים, ראה עמ' 213-214, להלן.

בכל אחת מן המדינות המשתתפות באיחוד הכלכלי והמוניטרי; המועצה ציינה כי הכרה מצד מדינה אחת בדין המוניטרי של אחרת הוא עיקרון מוכר אוניברסלית¹⁸. מכאן נובע כי אישורו המפורש של עקרון ההמשכיות, לדעת המועצה, "יוביל להכרה בהמשכיותם של חוזים ומסמכים משפטיים אחרים בתחום שיפוטן של מדינות שליטות"¹⁹.

(ג) המרה וכללי עיגול

סעיפים 4 ו-5 של תקנה 1103/97 מכילים כללים בדבר שימוש בשערי-חליפין וכללים בעניין עיגול סכומים ("rounding rules"). לכללים אלה מטרות אחדות: (1) לאפשר הכנתם של מוצרי תוכנה לקראת המעבר לאירו; (2) לוודא כי תושג מידה גבוהה של דיוק בביצוע המרות מהאירו ליחידות מטבע לאומיות וההפך וכן (3) למנוע עשיית רווח באמצעות פעולות חליפין. אף שניתן היה לאמץ את שערי-החליפין הרשמיים רק ב-1 בינואר 1999, סעיף 4(1) של התקנה הכתיב מראש את אופן קביעתם:

"The conversion rates shall be adopted as one Euro expressed in terms of each of the national currencies of the participating Member States. They shall be adopted with six significant figures"²⁰.

לשם הדוגמה: אירו אחד שווה ל-40.3399 פרנקים בלגיים²¹. עיגולם של השערים הקבועים או קיטומם בעת המרה נאסר, ויש לעשות בהם שימוש בכל כיוון ההמרה: מיחידות אירו ליחידות מטבע לאומי וההפך. גם השימוש בשערי-חליפין הפוכים, הנגזרים מן השער הקבוע, אסור²². התקנה מביאה גם כללים פרטניים באשר להמרת מטבע לאומי אחד למשנהו; כך יש להמיר את המטבע שרוצים להמירו לסכום המבוטא ביחידות אירו, שמותר לעגלו ללא פחות משלוש ספרות לאחר הנקודה העשרונית; שאז יש להמיר את הסכום האמור למטבע הלאומי המבוקש. אין לעשות

18 ראה עמ' 210-213, להלן.

19 פסקת המבוא השמינית של תקנה 1003/97.

20 ב-1 בינואר 1999 אומצו על-ידי המועצה שערי-החליפין הבלתי הפיכים של המטבעות הלאומיים של המדינות המשתתפות. שערים אלה נקבעו באופן המשקף, במידת קירוב רבה ככל האפשר, את שוויון החליפין החיצוני של כל המטבעות המשתתפים.

21 מאז אפריל 1997, קוד המטבע המוקצה למטבע האחיד הוא "EUR".

22 סעיף 4(2) ו-4(3) של התקנה. השימוש בשערי-חליפין הפוכים עשוי להביא לעיגול השערים, מה שעשוי לגרום לאי-דיוקים משמעותיים, בייחוד בעת המרתם של סכומים גדולים; מניעת תופעה זו היא מטרת סעיף 4(3).

שימוש בשיטות המרה אחרות אלא אם כן הן מפיקות תוצאות זהות²³. אם כן, השימוש בשערי-חליפין דו-צדדיים בין יחידות מטבע לאומי שונות נאסר. ההמרה לאירו או למטבע לאומי, כאשר יש לשלם סכומים כספיים או לחשבם, מצריכה עיגול הסכומים. הכלל שבסעיף 5 של תקנה 1103/97 הוא כי בעבור כל המרה, הספרה העשירונית שבין 1 ל-4 תעוגל מטה וכי הספרות שבין 5 ל-9 יעוגלו כלפי מעלה אל המאית או אל תת-היחידה הקרובה ביותר.

1. דוגמאות לשערי-חליפין בעלי שש ספרות אמיתיות:

$$1 \text{ EUR} = \text{FF } 6.655957$$

ניתן לתאר אירו אחד כ:

$$1 \text{ EUR} = \text{DM } 1.95583$$

2. דוגמאות לעיגול סכומים: EUR 3 אשר יומרו ל-19.6787 FF שיועגלו ל-19.68 FF; EUR 20 אשר יומרו ל-131.1914 FF שיועגלו ל-131.19 FF.

3. דוגמה לעיגול ולקיטום לא-חוקיים של שערי-חליפין: או: 1 EUR = FF 6.5; או: 1 EUR = DM 2.

שערי-החליפין המדויק, ולא רק חלק ממנו, הוא היחיד אשר בו ניתן לעשות שימוש

23 סעיף 4(4) של תקנה 1103/97. באשר להמרה בין יחידות מטבע לאומי של מדינות אזור האירו ומטבע של מדינה שלישית (למשל, שווייץ, יוון או ישראל), הרי שניתן היה לבצע המרה שכזאת על בסיס שערי-החליפין הישימים או, במקרה של חוזה קיים, על בסיס השער שהצדדים הסכימו עליו. עם זאת, לא נראה סביר כי החל מה-1 בינואר 1999 יש עוד בנמצא אזכורים להמרות מיחידות מטבע לאומיות ליחידות מטבע של מדינות שלישיות, כך ש: "conversions between national currency units and third currencies will have to be carried out by means of the conversion rate between the national currency unit and the Euro unit and the exchange rate between the Euro unit and the third currency". ראה: "Legal Framework for the Use of the Euro – Questions and Answers on the Euro Regulations", European Commission, Directorate General II, Economic and Financial Affairs, No. 10, December 1997, p. 5; (להלן – "מסגרת משפטית, מס' 10"). על-פי מקורות אחרים, נראה כי עניין פעולות החליפין בין מטבעות לאומיים ומטבעות שאינם חלק מן האיחוד הכלכלי והמוניטרי טרם נפתר באופן מוחלט, ראה: Terray, J. "Europe: Course d'Obstacles ?" Finances et Gestion, La Revue du Centre National des Professions Financières, No. 49, Mars 1997, p. 4.

בהמרות.

4. דוגמאות להמרת (מעוגל ל-15.24) $FF\ 100 = EUR\ 100:6.655957 = EUR\ 15.244$
 מטבע לאומי לאירו: (מעוגל ל-51.13) $DM\ 100 = EUR\ 100:1.95583 = EUR\ 51.129$

שערי-החליפין דלעיל הם אלה שנודעו ב-1 בינואר 1999.

2. תקנה 974/98 מיום 3 במאי 1998 בדבר הצגת האירו

כאשר פועלת המועצה על-פי כללי ההצבעה שבסעיף L109(4), רשאית היא לנקוט את האמצעים הדרושים להצגה מהירה של המטבע האחד בנוסף לעניין שערי-החליפין. ביום תחילתו של השלב השלישי של האיחוד הכלכלי והמוניטרי, אימצה המועצה שערי-חליפין קבועים ובלתי הפיכים למטבעות הלאומיים של המדינות המשתתפות, ושער קבוע, בלתי-הפיך, שבו החליף האירו את אותם מטבעות²⁴.

(א) החלפת המטבעות הלאומיים באירו

כפי שזכר לעיל, תקנה זו חלה רק באחת-עשרה המדינות המשתתפות באירו; היא מהווה מרכיב עיקרי בדין המוניטרי של המדינות שייטלו חלק בשלב השלישי של האיחוד הכלכלי והמוניטרי. תקנה זו מגדירה את מעמד האירו כמטבע יחיד והיא אף קובעת את מעמדם המשפטי של המטבעות הלאומיים הקודמים.

"החל מה-1.1.1999 האירו יהיה המטבע של המדינות-החברות המשתתפות..."²⁵.

משפט זה מהווה את אחת מן ההוראות המרכזיות בדין המוניטרי של מדינות אזור האירו. בתאריך זה התבצעה החלפתם של המטבעות הלאומיים של המדינות המשתתפות באירו²⁶. בעקבות זאת, המטבעות הלאומיים חדלו להתקיים כמטבעות בזכות עצמם. יחידת אירו אחת חולקה למאה סנט; האירו אף חולק ליחידות מטבע לאומי על-פי שערי-החליפין. במהלך תקופת המעבר (1.1.1999 עד 31.12.2001) יתקיימו במקביל המטבע האחד והמטבעות הלאומיים של אחת-עשרה המדינות המשתתפות באיחוד הכלכלי והמוניטרי ויישמר מעמדם של שטרות המטבע הלאומי

24 סעיף L109(4) ל אמנת האיחוד.

25 סעיף 2 של התקנה.

26 לדוגמה, החל מה-1 בינואר 1999, חיוב לשלם FF 1000 היה לחיוב לשלם את הסכום השקול לו באירו, שיהיה נקוב, עם זאת, בפרנק צרפתי. מן הבחינה המשפטית, התאריך שנקבע לכך הוא 1.1.1999.

ומטבעותיו כהילך חוקי בטריטוריה של אותה מדינה משתתפת²⁷. בתקופה זו יתקיים האירו בכמה ערכים נקובים: (1) יחידת האירו עצמה, על חלוקתה העשורונית, שכן "אירו אחד יחולק למאה סנט"²⁸; (2) יחידות המטבע הלאומי שהן חלוקות לא-עשורונית של האירו²⁹. יחידת האירו ויחידות המטבע הלאומי יהוו יחידות של אותו מטבע. משום כך, המטבעות הלאומיים הקיימים יהיו בשימוש והוראות הדין המוניטרי של המדינות-החברות המשתתפות בדבר שטרות ומטבעות יישארו בתוקף למשך תקופת המעבר. גם אם לא מתקיים האירו בצורת שטרות ומטבעות בעלי ערך כהילך חוקי, מתקיים שוויון ערך בעל תוקף משפטי מחייב בין האירו לבין יחידות המטבעות הלאומיים, ויש צורך להקצות לכל סכום מוניטרי ערך נגדי באירו בשער-החליפין הרשמי וההפך. דבר זה מלמד כי שער-החליפין שנקבע באופן בלתי הפיך ב-1 בינואר 1999 החליף את שער-החליפין הקודמים, אשר השתנו על בסיס הכלכלה הלאומית או לפי תנודות השוק³⁰. מספר ניכר של עסקאות-שוק, כגון מעבר תשלומים גדולים, הנפקה של אגרות-חוב חדשות על-ידי מדינות אזור האירו, שוקי כספים וכיוצא בזה יעבור לאירו. בעוד שהמטבע האחיד הפך ליחידת החישוב באיחוד האירופי³¹, הוחלף האקו ("European Currency Unit" באירו וחובות הנקובים ביחידות אקו הומרו לאירו, על-פי שוויון). אף לא אחת מן התקנות מטפלת בשאלה אם מהמרת המטבע הלאומי לאירו ולהפך משתמעת עמלת המרה אשר תשולם על-ידי הצרכן. עם זאת, הצהרות המלמדות כי לא תוטל עמלה על ההמרה ניתנו על-ידי כמה התאחדויות בנקאיות במדינות משתתפות אחדות. ייתכן כי בעקבות כינוס 'שולחן עגול' שארגנה הנציבות האירופית ב-26 בפברואר 1998 תמליץ הנציבות שלא להטיל עמלת המרה³².

(ב) "אין כופים ואין אוסרים": הכלל והיוצאים מן הכלל

סעיף 8 של תקנה 974/98 מעגן את הכלל שלפיו "אין כופים ואין אוסרים" שנקבע בפסגת מדריד ואשר על-פיו לא תהא במשך תקופת המעבר כל מגבלה משפטית על

27 סעיף 9 של התקנה. מעמדם של שטרות ומטבעות אלה כהילך חוקי הוגבל, החל מה-1.1.1999, לתחומן הטריטוריאלי של המדינות החברות.

28 סעיף 2 של התקנה.

29 סעיף 6(1) של התקנה.

30 ראה venoz, L., "La Monnaie Unique et les Pays Tiers: Un Point de Vue Suisse", Th RDAI/IBLJ, No. 3, 1997, p. 278 ("La Monnaie Unique").

31 סעיף 4 של התקנה.

32 ראה מסגרת משפטית, מס' 4, הערה 6 לעיל, עמ' 7. כן ראה Terray, J., "Europe: Course d'Obstacles?", *Finances et Gestion, La Revue du Centre National des Professions res*; Commission res, No. 49, Mars 1997, p. 4; *L'Europe Sans Frontiers Financières*, p. 3, Avril 1998.

השימוש ביחידת האירו אם כל הצדדים להסכם מסכימים כך, אולם גם לא תהא חובה על הצדדים לעשות כן. סעיף זה כולל הוראות מספר בדבר השימוש ביחידות המטבע הלאומיות השונות במהלך תקופת המעבר.

אזכור של יחידות מטבע לאומי המופיע בדין הלאומי, בחוזה או בכל מסמך משפטי אחר שהיה קיים ב-1 בינואר 1999 או הנוצר במהלך תקופת המעבר, לא ישפיע על תוקפם המשפטי³³. בה בעת, ניתן יהיה לערוך כל מסמך משפטי ביחידות אירו באופן תקף³⁴. לשם הדוגמה: חוזה הקובע כי ביצוע החיובים שבו יהא ביחידות מטבע לאומי, אכן יבוצע במטבע זה. אם הוסכם כי הביצוע יהא ביחידות אירו, יהא הביצוע ביחידות אירו³⁵. על הצדדים לכל חוזה אשר נכרת ב-1 בינואר 1999 או לאחריו יהיה לוודא כי החוזה ינקוב בבירור ביחידות אירו או ביחידות מטבע לאומיות. באשר לחוזים עומדים ותלויים אשר נכרתו לפני 1 בינואר 1999, כגון חוזה שכר, מים, חשמל, שכר דירה או הסכם למתן שירותים ("service contracts"), ימשיכו לנקוב ביחידות מטבע לאומי עד 31 בדצמבר 2001, אלא אם הסכימו הצדדים לשנותם ליחידות אירו. אלו הן דוגמאות להגנה שסעיף 8(2) מעניק לעיקרון שלפיו "אין כופים"; בהתאם לכך, לא תוכלנה המדינות המשתתפות במהלך תקופת המעבר להתערב באמצעות חקיקה לאומית בחופש של הצדדים להחליט על שימוש במטבע לאומי או באירו במסמך משפטי, כיוון שהוראות חקיקה כאלה "יהיו כפופות לכל אשר יוסכם בין הצדדים"³⁶. אף-על-פי-כן, סעיף 8(2) עצמו עשוי, בעניין שונה, להוביל לתוצאה ההפוכה מאחר שלצדדים לחוזה דו-צדדי או רב-צדדי נתונה האפשרות לחרוג מעקרון ה"אין כופים" הכלול בסעיף זה או להגבילו, כגון במקרה של חוזה קיבוצי או תקנון חברה³⁷. קבוצת-רוב של בעלי מניות הכופה על המיעוט חובה לעשות שימוש ביחידות אירו רשאית לעשות כן, אולם בתנאי שתעמוד בתנאים ספציפיים אחדים הכלולים בחריג שבסעיף 8(2)³⁸.

33 הגדרתו של המונח "מסמך משפטי" בסעיף 1 של התקנה קובעת כי המונח "shall mean legislative and statutory provisions, acts of administration, judicial decisions, contracts, unilateral legal acts, payment instruments other than bank-notes and coins, and other instruments with legal effect".

34 ראה נקודה מס' 11 במבוא לתקנה וסעיף 7 של התקנה.

35 סעיף 8(1) של התקנה.

36 סעיף 8(2) של התקנה. חופש החוזים, בעניין של תקנה זו, כולל יחסים חוזיים בין גורמים כלכליים פרטיים לבין עצמם כמו גם בינם לבין רשויות ציבור.

37 על שינויים בתקנון חברה להתיישב עם הוראות הדין הלאומי או עם תקנון החברה, והדבר תלוי במדינה שבה מדובר. ניתן לשנות לאירו הון המניות הנקוב ביחידות מטבע לאומי, בתנאי כי הליכי קבלת ההחלטות הרגילים נתקיימו וכי הדין הלאומי מתיר שינוי כזה במהלך תקופת המעבר.

38 בעניין זה, ראה מסגרת משפטית, מס' 10, בעמ' 13. יש להדגיש כי תקנה 974/98 אינה כוללת כל הוראה באשר למטבע שבו נקוב הון מניות בתקופת המעבר או לשינויו. לפיכך, שינוי המטבע שבו

קיימים גם חריגים נוספים לעיקרון שלפיו אין לכפות את השימוש ביחידת האירו במהלך תקופת המעבר; אלה מתייחסות לזיכוי חשבונות ("account crediting"); לשינוי המטבע שבו נקוב חוב ("debt re-denomination") ולשווקים פיננסיים.

1. זיכוי חשבונות: כאשר תשלום במדינה המשתתפת באיחוד הכלכלי והמוניטרי מתבצע על-ידי זיכוי חשבוננו של הנושה, סעיף 8(3) של תקנה 974/98 קובע כי החייב יהיה רשאי לבצע את התשלום ביחידות מטבע לאומי או ביחידות אירו, ללא קשר למטבע שבו היה נקוב החוב. יתר-על-כן, הסעיף האמור מתנה כי "הסכום יזכה לחשבון הנושה במטבע הנקוב של חשבוננו...". בכך נקבעת חובת המרה על המוסד המקבל את הזיכוי: עליו להמיר את התשלום הנכנס למטבע שבו נקוב חשבוננו של הנושה בכל מקרה שבו התשלום בוצע במטבע השונה מן המטבע שבו נקוב החשבון. מרגע שבעל החשבון (קרי, החייב) מחליט שחשבוננו יהא נקוב, לשם הדוגמה, ביחידות אירו, והתשלום לחשבון מתבצע ביחידות מטבע לאומי, אין הבנק נדרש לאישור בעל החשבון בעת זיכוי חשבוננו על-מנת להמיר את התשלום הנכנס לאירו. עיקרון זה אינו מוגבל לזיכוי על-ידי העברות ("credit transfer") בלבד, שכן הוא חל גם על חיוב בכרטיס אשראי ("debit instrument") ואף לתשלום באמצעות שיק³⁹.

2. שינוי המטבע שבו נקוב חוב: חריג נוסף לעקרון ה"אין כופים" נוגע לשינוי המטבע שבו נקוב חוב. במהלך תקופת המעבר, מדינה המשתתפת באירו תיהנה, בתנאים מסוימים, מזכות חד-צדדית לשנות לאירו את המטבע שבו נקובים החובות הממשלתיים הקיימים. הסכמתם של הנושים אינה נדרשת לכך, אלא אם כן נקבע אחרת בחוזה⁴⁰.

נקוב הון המניות של חברה לא יהא על בסיס דיני הקהילה, אלא על בסיס הליך הצבעת רוב. אפשר כי מדינות אזור האירו ירצו לאפשר את שינוי המטבע שבו נקוב הון מניות במשך תקופת המעבר אך אין הן רשאיות לכפות זאת, שכן הדבר יעמוד בניגוד לסעיף 8(1) של התקנה.

39 מסגרת משפטית, מס' 4, בעמ' 5; במשך תקופת המעבר יהיו במחזור שיקים נקובים ביחידות אירו ואף שיקים נקובים ביחידות מטבע לאומי. ניתן לצפות למקרים שבהם יהיו סתירות על גבי השיק או היעדר ציון המטבע שבו נקוב השיק. הפעולות שאותן יהא הבנק רשאי לנקוט במקרים מסוג זה תלויות, בראש ובראשונה, בדין הלאומי הרלוונטי, אך אם, לשם הדוגמה, יירשם על שיק אחד: "pay against this cheque: LIT. 50,000 (cinquanta mila Euro – fifty thousand Euro)", ייתכן כי הבנק ייאלץ להחזיר את השיק שכן יש בו סתירה בין חמישים אלף לירות מחד גיסא, לבין חמישים אלף אירו מאידך גיסא, כך שפרט חיוני בשיק חסר (הסכום המדויק לתשלום).

40 ראה סעיף 8(4) של התקנה ונקודה מס' 14 של המבוא לתקנה.

3. שווקים פיננסיים⁴¹: התקנה קובעת גם כי מדינות משתתפות רשאיות להתיר לשווקים פיננסיים לשנות את יחידות החישוב בנוהלי הפעולה של שווקים אלה מיחידות מטבע לאומי ליחידות אירו. במהלך תקופת המעבר לא יהיו המדינות המשתתפות באירו רשאיות להוסיף, באמצעות חקיקה לאומית, על החריגים שהתקנה קובעת⁴².

(ג) שטרי כסף ומטבעות

על-פי סעיף 9 של התקנה, שטרי כסף ומטבעות הנקובים ביחידות מטבע לאומי ישמרו על מעמדם כהילך חוקי במשך תקופת המעבר. להלכה, יחידות המטבע הלאומי – כתת-יחידות של האירו – יחדלו להתקיים ב-31 בדצמבר 2001; בכל זאת, שטרי כסף ומטבעות הנקובים ביחידות מטבע לאומי ימשיכו להוות הילך חוקי למשך תקופה של שישה חודשים נוספים; על המדינות המשתתפות להוציאם מהמחזור עד, לכל המאוחר, ב-30 ביוני 2002, אולם הן רשאיות לקצר תקופה זו (סעיף 15).

לפי סעיפים 10 ו-11 של התקנה, שטרי כסף ומטבעות הנקובים באירו יוכנסו למחזור ב-1 בינואר 2002, שאז יהיו הם "שטרי הכסף היחידים" ו"המטבעות היחידים" שהם הילך חוקי. יש להדגיש כי הוראות הסעיפים 10 ו-11 אינן פוגעות בהוראת סעיף 15; אם מדינה משתתפת לא קיצרה בחקיקה לאומית את תקופת ששת החודשים שאחרי תום תקופת המעבר, שטרי כסף ומטבעות הנקובים ביחידות מטבע לאומי עדיין יהיו הילך חוקי, אך לא ההילך החוקי היחיד, וזאת עד להשלמתו של המעבר המוחלט לאירו⁴³. בעקבות זאת, עשויים להיות מצבים של כפל הילך חוקי ב-11 המדינות המשתתפות במהלך ששת החודשים שאחרי תום תקופת המעבר, אלא אם יוחלט לקצר תקופה זו כך שהמטבעות הלאומיים יוצאו מן המחזור⁴⁴. אך גם לאחר השלמתו של המעבר המוחלט לאירו יהיו חייבים מנפיקי שטרי כסף ומטבעות במדינות החברות לקבל שטרי כסף ומטבעות נקובים במטבע הלאומי כנגד האירו בשערי-החליפין, וזאת על-פי הדינים והפרקטיקה הנהוגים⁴⁵. המשמעות היא כי במשך תקופה שאינה מוגדרת

41 הכוונה ב"שווקים פיננסיים" היא לבורסות, למערכות חליפין, לסליקה ולהסדרי תשלומים. ראה סעיף 8(a)(4) ו-(b) של התקנה.

42 סעיף 8(5) של התקנה. סעיף 8(6) מותיר על כנו את ההוראות בחקיקה הלאומית העוסקות באיזון ("netting"), קיזוז וטכניקות דומות ואף מזכיר כי יהא המטבע בו נקובים חיובים מוניטריים אשר יהא, ההמרה תבוצע בכל מקרה על פי שערי-החליפין.

43 ראה סעיפים 10, 11 ו-15(a).

44 לדעת הנציבות, יש לצמצם את התקופה שבה יהיו במחזור האירו והמטבעות הלאומיים כאחד; *Bollettino dell' Unione Europea*, 1/2 1998, p. 16.

45 סעיף 16 של התקנה. בצרפת, לשם הדוגמה, סעיף 5 של חוק מס' 93-980 (מיום 4 באפריל 1993) דובר הבנק של צרפת, קובע כי התקופה להחלפתו של מטבע "ישן" הוא עשר שנים. אלא אם ישונה

בתקנה יוכל כל מחזיק בשטרי כסף ומטבעות להחליפם בבנקים המרכזיים של המדינות החברות. לסיום, סעיף 12 של התקנה מחייב את המדינות המשתתפות להבטיח כי יוטלו סנקציות הולמות על זיופם של שטרי כסף ומטבעות האירו.

(ד) אזכורים של שערי מטבע במסמכים משפטיים

לפי סעיף 14 של התקנה, יש לקרוא אזכורים של יחידות מטבע לאומי המצויים במסמכים משפטיים בתחומי מדינות אזור האירו בתום תקופת המעבר כאזכורים ליחידות אירו על בסיס שערי-החליפין⁴⁶. הוראת מטרייה זו מאפשר את המרתה האוטומטית של כל פעולה משפטית שתקנה 974/98 חלה עליה. סעיף זה מתייחס ל"מסמכים משפטיים הקיימים בתום תקופת המעבר" אך לא למסמכים משפטיים שייכרתו לאחר תום תקופה זו. סעיף 1 של התקנה קובע כי "תקופת המעבר" היא התקופה "שתחל ב-1 בינואר 1999 ותסתיים ב-31 בדצמבר 2001". השאלה היא אם חוזה שייכרת בינואר 2002, אשר המטבע הנקוב בו יהא מרק גרמני ואשר יקבע כי תשלומים יבוצעו במרק גרמני ביולי ובדצמבר 2002, יהא חוזה תקף. תקנה 974/98 אינה קובעת מפורשות כי מסמכים משפטיים חדשים (כלומר, כאלה שיווצרו לאחר תום תקופת המעבר) לא יוכלו להיות נקובים ביחידות מטבע לאומי של המדינות המשתתפות באיחוד הכלכלי והמוניטרי. עם זאת, סעיפים 2 ו-3 של התקנה, הקובעים כי המטבע של מדינות אלה "יהיה האירו" וכי האירו יחליף את המטבעות הלאומיים שלהן, הם בעלי ערך נורמטיבי ותחולה מלאה. תוקפם של מסמכים משפטיים מן הסוג האמור אשר יהיו נקובים במטבעות לאומיים של מדינות אזור האירו יהא, לכל הפחות, מוטל בספק⁴⁷; לא כל שכן אם אותם חיובים – חובת התשלום – אמורים להתבצע לאחר 30 ביוני 2002. מן הבחינה המשפטית, ששת החודשים הנוספים אינם מהווים חלק מתקופת המעבר. על-מנת שתחולתם של כללי המעבר לאירו תיחנה ממידה של גמישות, נוצרה תקופה נוספת זו מסיבות פרקטיות: לאפשר המרת מטבעות ולהבטיח מעבר מאוזן אך לא להאריך את תקופת המעבר.

חוק זה בעתיד, ניתן יהיה להחליף שטרות ומטבעות של הפרנק הצרפתי ה"ישן" עד ה-1 בדצמבר 2011.

46 מנקודת ראות משפטית טהורה, לא נדרש כי המטבע הנקוב במסמכים המשפטיים הקיימים בתחומי האיחוד הכלכלי והמוניטרי ישונה, אך חוזים לטווח ארוך, לשם הדוגמה, ייהנו מוודאות ומבהירות משפטית אם האזכור למטבע הלאומי של המדינה המשתתפת יוחלף באזכור של האירו החל מהתאריך שבו יקובעו שערי-החליפין. באשר להסכמים בין-לאומיים וחוזים בין-לאומיים המוסדרים בדנייהן של מדינות שלישיות, ראה להלן, עמ' 212-214.

47 *l'Euro; Le Cadre Les Notes Bleues de Bercy (French Ministry of Finance), "Le Passag* ב *Strat'gies Economiques Internationales*; 1-15 November, 1997, p. 6.

יש לברך על שתי התקנות על הבהירות ועל הוודאות המשפטית שהן מספקות, אולם תחולתה של תקנה 1103/97 מוגבלת לתחומי האיחוד האירופי, בעוד שתקנה 974/98 חלה רק על המדינות החברות באיחוד הכלכלי והמוניטרי. התקנות אינן חלות על חוזים המוסדרים על-פי דיני מדינות שאינן חברות באיחוד האירופי; השאלה המרכזית היא אם ייתנו מדינות שאינן חברות באיחוד האירופי תוקף לכללים בדבר המרת מטבעות לאומיים לאירו; התשובה לשאלה זו תלויה בהכרה שתענקנה מדינות אלה לעקרון הריבונות המוניטרית ולעקרון ההמשכיות, שני עקרונות אשר מוסדרים בתקנות.

ד. עקרונות הדין המוניטרי

1. ריבונות המדינה על המטבע

כסף הוא הסדר משפטי במשפטה הפנימי של המדינה המנפיקה מטבע; היא המחליטה מהו המטבע ומה תהיה צורתו; היא הקובעת את פחותו של המטבע או את ייסופו, ובמקרה של שינוי המטבע, היא המחליטה על שערי-החליפין בין המטבע הקודם לבין המטבע החדש. עיקרון זה, אשר זכה לכינוי "*lex monetae*" או התאוריה המדינתית של הכסף, יושם על-ידי בית-הדין הקבוע לצדק בין-לאומי בשנת 1929: "אכן זהו עקרון המקובל על הכל כי מדינה רשאית להסדיר את ענייני המטבע שלה"⁴⁸. על-פי המשפט הבין-לאומי המנהגי, רשאית מדינה לקבוע את שיטתה שלה של עניינים מתחום המשפט הבין-לאומי הפרטי, וכך רשאית היא לקבוע אם דיניהן המוניטריים של מדינות אחרות יחולו בתחומיה שלה⁴⁹. על-פי פ.א. מאן, המחבר המוביל בתחום זה:

"The State's undeniable sovereignty over its currency is traditionally recognized by public international law; to the power granted by municipal law there corresponds an international right to the exercise of which other States cannot, as a rule, object"⁵⁰.

Serbian and Brazilian Loan Case, PCIJ, Publication of the Court, Series A, No 20-21, p. 48.⁴⁴

49 *Recueil des Cours*, Académie de Droit International, Tome 96, 1959-I, p. 74-75.

50 Mann, F.A., *The Legal Aspect of Money*, Fourth Edition., Clarendon Press, Oxford, 1982, p. 465; Terray, J., "La Continuité de l'Épreuve de la Monnaie Unique (Ire des Contrats)", p. 465.

החלטתה החד-צדדית של מדינה באשר לענייני המטבע שלה חלה על אזרחיה ועל זרים כאחת⁵¹. עם זאת, עיקרון זה אינו מוחלט: במקרה של חקיקה מוניטרית המפלה זרים או המהווה התערבות שרירותית, עיוות דין או ניצול לרעה של זכות, לא יחול העיקרון⁵². הדין המוניטרי הוא קובע כי מטבע יחדל מלהיות הילך חוקי וכי זה יומר ביחידת מטבע אחרת ואף קובע הוא את השער שבו יוחלפו סכומים הנקובים ביחידה המוניטרית הקודמת ליחידה החדשה. בכך קובע הדין המוניטרי "זיקה חוזרת-ונשנית" המוכרת על-ידי מדינות זרות⁵³. ניתן להזכיר דוגמאות מספר מן העבר הלא רחוק: כך קבע החוק משנת 1985 את החלפתו של השקל הישן בשקל החדש ביחס של 1:1000⁵⁴; כך החליף הפרנק הצרפתי החדש את הפרנק הקודם ביחס של 1:100 בשנת 1960. דוגמה מסוג אחר היא החלפתו של "המרק של הרפובליקה הגרמנית הדמוקרטית" במרק הגרמני ב-1990 ביחס של "דווייטשמארק" אחד לשני "אוסטמארק". אחת-עשרה המדינות העתידות להשתתף באיחוד הכלכלי והמוניטרי האצילו את הסמכות הבלעדית להחליט על החלפת מטבעותיהם הלאומיים לקהילה האירופית, וליתר דיוק – למועצה⁵⁵. הריבונות על מטבעותיהן של המדינות החברות באיחוד הכלכלי והמוניטרי מופעלת אפוא על-ידי המועצה, ואין להתכחש לה ממש כשם שאין להתכחש לריבונות המדינה.

2. ההשלכות

אמנות בין-לאומיות רבות, כמו גם חוזים בין-לאומיים המוסדרים על-ידי המשפט הפרטי, כוללים חיובים כספיים ואזכורים מוניטריים למטבע של מדינות המשתתפות באיחוד הכלכלי המוניטרי או לאקו, וכך מושפעים הם מן המעבר אל האירו.

(א) המרת האקו לאירו באמנות המוסדרות על-ידי המשפט הבין-לאומי הפומבי

3, p. 21, 423, Option Finance, No. 423, 21 Octobre 1996, "partie"; וכן ראה מסגרת משפטית, מס' 4,

הערה 6 לעיל, עמ' 9.

51 "Les Petites Affiches, No. 76, 25 Terray, J., "L'Euro, Entre le Changement et la Continuité" Juin 1997, p.16

52 פ.א. מאן, הערה 50 לעיל, בעמ' 482-437.

53 הזיקה החוזרת-ונשנית בין מטבע מסוים לבין קודמו מגדירה את הערך של יחידת המטבע החדש ביחס ליחידות המטבע הישן.

54 ראה חוק מטבע השקל החדש, תשמ"ה-1985.

55 איחוד מוניטרי אחר אשר נוצר בשנת 1962 בין שבע מדינות הוא האיחוד המוניטרי המערב-אפריקני; איחוד זה מבוסס על יחידת מטבע אחיד: C.F.A. Franc, (פרנק של הקהילה הפיננסית האפריקנית).

ההשלכות שיש למעבר לאירו על אמנות בין מדינות האיחוד הכלכלי והמוניטרי אחד גיסא לבין מדינות שאינן חברות בו ואשר מכילות אזכורים לאקו מאידך גיסא אינן כה גלויות כפי שנראה במבט ראשון. אמנם כבר הוצהר כי מקובל כי הדוקטרינה של הדין הבין-לאומי המוניטרי חלה על האקו⁵⁶, אולם ניתוח משפטי של העניין מוביל למסקנות שונות, אם לא מנוגדות: (א) "האקו נוצר כתוצאה של צירוף כמויות מסוימות... של מטבעותיהן של שתי-עשרה המדינות החברות באיחוד האירופי"; (ב) האקו לא נופק על-ידי ישות ריבונית; כאשר הגדיר האיחוד האירופי את האקו בתקנה 3320/94, הושארה הריבונות המוניטרית בידי המדינות החברות ולא הוענקה לאיחוד האירופי, כך שתקנות הקהילה שהגדירו את האקו לא היוו דין מוניטרי; לקהילה, ולצורך העניין, גם לאיחוד, לא הייתה הסמכות לנפק את האקו כמטבע; (ג) האקו לא היווה מטבע, ולפיכך חסרה הזיקה החוזרת-ונשנית המגדירה את ערכו של המטבע החדש ביחס למטבע הישן, כיוון שזיקה חוזרת-ונשנית אינה יכולה להתקיים בין הסדר קודם שאינו מטבע לבין מטבע ממשי. בעקבות זאת, המרת האקו לאירו ביחס של אחד לאחד, שנקבעה בסעיף 2 של תקנה 1103/97, אינה יכולה להיכפות על מדינות שלישיות בשל סיבות הראויות לבחינה מעמיקה יותר.

שתי התקנות שהוציאה המועצה הותקנו על בסיס אמנת האיחוד. במסגרת ה"עקרונות הכללי בנוגע למדינות שלישיות" קובע סעיף 34 של אמנת וינה בדבר דיני אמנות כי "אמנה אינה יוצרת חובות או זכויות עבור מדינה שלישית ללא הסכמתה". על-פי סעיף 35 של אותה אמנה, חובה למדינה שלישית עשויה לצמוח מהוראה באמנה אם הצדדים לאמנה והמדינה השלישית קיבלו זאת מפורשות ובכתב. בפרשת הוימבלדון פסק בית-הדין הקבוע לצדק בין-לאומי כי על-מנת שחובה באמנה תוטל על מדינה שלישית, נדרשת הסכמתה המפורשת בכתב של אותה מדינה, בעוד שכאשר ניתנת זכות למדינה שלישית, חזקה עליה שהסכימה לה – בהיעדר כוונה לסתור⁵⁷. הכלל חל על כל אמנה בין-לאומית, כולל אלה שנכרתו בין מדינות האיחוד הכלכלי והמוניטרי לבין מדינות שלישיות, או בין הקהילה לבין מדינות שלישיות⁵⁸. גם אם יאריך הדבר חודשים מספר או שנים, סביר ביותר כי האירו יהיה מטבע חזק מן האקו. חובן של מדינות שאינן חברות

56 Euro Papers "The Impact of the Changeover to the Euro on the Community Policies, Institutions and Legislation", European Commission Directorate General II, *Economic and Financial Affairs*, No. 9, November, 1997, p. 14 (להלן – "השפעות המעבר, מס' 9"); לניתוח טבעו של האקו, השימוש בו ומעמדו ראה Stunt, C., *Legal Aspects of the ECU*, Butterworths, 1989.

57 The Wimbeldon Case, PCIJ, Publication of the Court, Series A/B No. 46, 1932 pp. 147-8; see also Shaw, M., *International Law*, Fourth Edition, pp. 652-3.

58 השימוש במונח "קהילה" ולא ב"איחוד" הוא מכוון, שכן האיחוד, כשלעצמו, חסר אישיות משפטית.

באיחוד הכלכלי והמוניטרי יגדל, וחויבו של החייב יהא שונה מזה שהוסכם עליו. הנושה יזכה ביתרון וזכויות חדשות תצמחנה לו. במסמך המוכתר במילים "השלכות על אמנות עם מדינות שלישיות"⁵⁹, אשר הוכן על-ידי הנציבות האירופית או על-ידי מומחים העובדים עמה, הוצהר כי האמנות אשר נכרתו בין הקהילה עצמה לבין מדינות שלישיות יושפעו מהצגת האירו כיוון שהן כוללות חיובים כספיים ואזכורים מוניטריים המבוטאים באקו. עוד נאמר במסמך כי:

"...these agreements include monetary references and are therefore affected by the introduction to the Euro, Having until the end of 1998 been based on financial obligations and references expressed in ECU's, they will without any specific action by any party, be automatically converted into Euro by the Euro regulations. As a result of international monetary law doctrine, which is widely accepted as covering the ECU, there is formally speaking no need to "negotiate" the change to Euro with the partners involved. Indeed this is fortunate given the long procedural steps that it would take to formally amend such agreements. For practical reasons, some form of information toward the parties concerned in advance of 1.1.1999 would be advisable"⁶⁰.

ראינו כי עקרון הדין המוניטרי אינו חל על האקו, וכי תוצאת הדבר היא כי אין חובת משא ומתן וכי, מסיבות משפטיות⁶¹, נדרש מתן הודעה מראש ובכתב על ההמרה, כולל פרטים על תוצאותיה הצפויות ביחס לאמנה הספציפית. הסכמתו של הצד השני (או הצדדים) או סירובו באשר לזכויותיו או חובותיו חייבת להיות מוכחת באופן שאינו משתמע לשתי פנים. אין בנמצא דין פוזיטיבי המתיר לצד או לצדדים לאמנה לשנות את תוכנה של האמנה באורח חד-צדדי, אלא אם הוסכם אחרת במפורש. כיוון שתקון אמנה או שינויה באורח חד-צדדי אינו מחייב את הצד האחר לה ללא הסכמתו, יהא צורך להתגבר על מכשול זה⁶². החיפוש אחר עיקרון משפטי בר-תחולה אשר ייתן תוקף מחייב להוראת התקנה בדבר החלפת האקו באירו גם כלפי מדינות שלישיות הביא לכך שהתקנות הושאו לאמנות היוצרות באופן חד-צדדי משטרים אובייקטיביים, כגון ניטרליות, פירוז או משטרי נתיבי מים, אשר בהיותם משטרים אובייקטיביים, חלים גם

59 וכאן הכוונה היא לאמנות בין הקהילה לבין מדינות שלישיות.

60 השפעות המעבר, מס' 9, הערה 56 לעיל, בעמ' 209.

61 ראה סעיף 40 של אמנת וינה בדבר דיני אמנות.

62 ש.ם.

על צד ג'63. ניטרליות ופירוז הם משטרים העשויים למנוע סכסוכים ולהוביל ליציבות. משטרי נתיבי מים בין-לאומיים מבטיחים מעבר חופשי לכול. על-פי הדוקטרינה, המדינות אשר השתתפו בכריתת האמנות אשר יצרו משטרים אלה פעלו לטובת העניין הכללי של הקהילה הבין-לאומית, ולפיכך המשטרים אשר יצרו בהחלטותיהן הם בעלי תוקף מחייב כלפי כולי עלמא64. אולם המועצה התקינה את התקנות לטובת האיחוד האירופי בכלל ולטובת האיחוד הכלכלי והמוניטרי בפרט, כלומר לטובת חמש-עשרה מדינות לכל היותר. יצירתו של האיחוד הכלכלי והמוניטרי אמנם אמורה, בין יתר השפעותיה, להוביל ליציבות כלכלית ולצמיחה אשר ייצרו מקומות עבודה חדשים ויגביהו את רמת החיים, אך אינטרסים אלו הם אירופאיים בעיקרם ולא בהכרח גלובאליים. הנחת היסוד של יצירתן החד-צדדית של זכויות וחובות המחייבות צדדים שלישיים ואשר מצדיקה אותה אינה מתקיימת, הואיל ומדינות שלישיות לא רק שאינן אמורות להיות הנהנות מפעולה זו, אלא אף שבכמה תחומים מצבן אף יושפע לרעה65. אם, ככלל, אין ביכולתן של מדינות שלישיות להתנגד למעבר ממטבעות לאומיים אל האירו במסגרת יחסיהן עם מדינות אזור האירו, אין כך הדבר ככל הנוגע למעבר מן האקו לאירו, אם במהלך תקופת הביניים ואם לאחריה. הניסיון של האיחוד לעקוף את דרישת ההסכמה המפורשת של צד שלישי על-ידי הפיכתן של זכויותיו של אותו צד שלישי לאבסטרקט אינו משכנע.

(ב) החלפת האקו באירו במשפט הפרטי של מדיניות שלישיות

החלפת האקו באירו מעלה סוגיות משפטיות אחדות מתחום המשפט הפרטי. החלפה זו אינה יכולה להיכפות על בתי-משפט כחלק מעקרונן ה-*"lex monetae"*. לדעתו של מחבר אשר הגיע למסקנה זהה, סעיף 147(1) של החוק בדבר משפט בין-לאומי פרטי השווייצרי66, המורה לשופטים שווייצרים להכיר בירישת מטבעות זרים, אינו חל על החלפת האקו באירו67. קיימים ספקות באשר לתחולת החלפת האקו באירו גם במדינות האיחוד האירופי שאינן משתתפות באיחוד הכלכלי והמוניטרי. תקנה אירופית המתיימרת להעניק ערך מחייב לשער-חליפין של אירו אחד לאקו אחד ולהחילו על חוזים פרטיים "נושאת בסיכון כי בתי המשפט של המדינות אשר לא צורפו לאיחוד

63. Rousseau, C., *Droit International Public*, Tome I, 1970, p. 192

64. Nguyen Quoc Dinh, *Droit International Public*, 1975, p. 237

65. Sadeh T., "Some Trade Effects of the EMU on Israel", *Developments in Europe in the Aftermath of the Cold War-Implications for Israel*, Working Paper 12/98, January 1998, p. 4

66. ראה הערה 76, להלן.

67. Thvenoz, L., "La Monnaie Unique", בהערה 30 לעיל, בעמ' 285.

הכלכלי יתעלמו ממנה במידה רבה⁶⁸. אם נבחן את ההתחייבויות הקשורות באקו מנקודת ראותו של המשפט האמריקני, האקו הרשמי של מכון המטבע האירופי "בא במפורש בגדר ההגדרה המשפטית של כסף אשר אומצה בארבעים ושלוש מערכות משפט אמריקאיות"⁶⁹. על-פי דינייה של מדינת ניו-יורק, לשם הדוגמה, אין כל ודאות כי האקו הרשמי יוכר משפטית ככסף, אך החלפתם של אזכורים לאקו הרשמי באזכורים לאירו תובטח על-פי חקיקה שניתנה לאחרונה על-ידי הרשות המחוקקת של מדינת ניו-יורק⁷⁰. סעיף 25 של חוק המרת האירו של מדינת אילינוי קובע כי "...אזכור של האקו בחוזה, בבטוחה, או במסמך אשר מתייחס להגדרתו של האקו... יוחלף באזכור לאירו בשער של אירו אחד לאקו אחד"⁷¹. החלפת האקו באירו מיושמת אפוא על-ידי חקיקה פנימית, ולא על-ידי החלתו של עקרון ה-"*lex monetae*". בהיעדר חקיקה הקובעת המשכיות מהאקו לאירו במערכות משפט מחוץ לאיחוד האירופי, ובמקרים שבהם הצדדים לחוזה לא צפו את היעלמו של האקו או את החלפתו ולא קבעו הוראה למקרה זה, יוצא כי קיים חסר בחוזה. אם הצדדים לא יגיעו להסכמה כיצד למלא חסר זה, ימלאו בתי המשפט את החסר על-פי דיני החוזים. ייתכן כי בתי המשפט אירו על החלפת האקו באירו אולם אפשר גם כי יסרכו לעשות כן⁷².

ה. המשכיותם של חוזים

1. חוזים באיחוד הכלכלי המוניטרי

Terray, J., "La Continuité de l'Epreuve de la Monnaie Unique" 68 des Contrats, הערה 50 לעיל, בעמ' 31.

Lenihan N., "The Legal Implications of the European Monetary Union under U.S. and New York Law", European Commission, Study commissioned by the Directorate General II-Economic and Financial Affairs), Euro Papers, No. 15, January 1998, p. 13.

70 שם, באשר לחקיקה של מדינות ניו-יורק וקליפורניה, ראה להלן, בעמ' [14].
71 State of Illinois Euro Conversion Act, 815 ILCS 617/1 et seq.; החוק אשר אומץ על-ידי בית המחוקקים של מדינת קליפורניה קובע, בדומה לחוקי מדינות ניו-יורק ואילינוי, את החלפת האקו באירו.

72 Cr "Le Cadre Juridique du Passage à l'Euro", *Les Petites Affiches*, 3 Janvier 1997, dot, F.J. "L'Etat de l'Union Européenne", No. 2, p. 8. לדעת המחבר, החלפת האקו באירו נראה כפתרון הפחות שרירותי. באשר להשלכות החלפת האקו באירו ראה Th "La Monnaie Unique", venoz, L., בהערה 30 לעיל, בעמ' 306-312.

כבר בדיון על המסגרת המשפטית של יצירת המטבע האחיד ראינו כי תקנה 1103/97 מבטיחה כי מסמכים משפטיים לא יושפעו מהצגת המטבע האחיד. על-פי תקנה זו, החלפת המטבעות הלאומיים באירו אינה מהווה, כשלעצמה, עילה לסיום חוזה או לאי-קיומו, בכפוף לכל אשר עליו הסכימו הצדדים⁷³. לא נראה כי עקרון ההמשכיות מציב קשיים משמעותיים בתחומי האיחוד הכלכלי והמוניטרי, אך בהחלט אפשר כי סעיפים מסוימים העוסקים בהשפעותיו של "כוח עליון" אכן יהוו בסיס להתדיינות משפטית או יהיו מוקד לקשיי פרשנות⁷⁴. אם סעיף "כוח עליון" מתייחס למעבר לאירו כמאורע המאפשר לצד לחוזה שלא לקיים את חיוביו, יש לכבד את בחירתם של הצדדים. חוזים אחדים כוללים סעיפי "כוח עליון" המנוסחים בצורה רחבה ביותר, כגון "שינוי נסיבות", בלי שאותן נסיבות יוגדרו. קיים סיכון – אפילו בתחומי האיחוד הכלכלי והמוניטרי – כי צד לחוזה יעשה שימוש בסעיף מסוג זה על-מנת להימנע מקיום חיוביו. סעיף 3 של תקנה 1103/97 בדבר הצגת האירו אינו פוטר אוטומטית צד מקיום חיוביו על-פי החוזה, אך אם אותו צד יכול להוכיח כי קיום חיוביו הפך לבלתי אפשרי או קשה יותר, אפשר שצד זה יהא זכאי שלא לקיים חיוביו. לסיום יש לומר כי הרבה תלוי באופן ניסוחו של סעיף ה"כוח העליון". נראה כי חוזים בין מדינה החברה באיחוד הכלכלי והמוניטרי לבין מדינה שאינה חברה בו מציבים יותר בעיות מאשר חוזים פנימיים באיחוד⁷⁵.

73 ראה עמ' [4], לעיל.

74 dotCr, בהערה 72, לעיל, בעמ' 8; Terray, בהערה 50, לעיל, בעמ' 32.

75 "L'Euro et la Continuité des Contrats" *La Semaine Juridique* (JCP), Ed. G., Dutour., B., "L'Euro et la Continuité des Contrats" No. 38, p. 393.

2. האיחוד הכלכלי המוניטרי ומדינות שאינן חברות בו

תוקפה המשפטי של התקנה שנתנה המועצה אינו משתרע אל מעבר לגבולותיו של האיחוד האירופי; אף-על-פי-כן, חוזים בין-לאומיים המוסדרים על-ידי דיניהן של מערכות משפט שמחוץ לאיחוד האירופי מושפעים באופן ישיר מן המעבר לאירו. המארק הגרמני הוא המטבע הנפוץ ביותר בעולם אחרי הדולר האמריקני, בעוד "swap contracts" וחוזים נגזרים ("derivative contracts") אחרים מאזכרים מטבעות לאומיים, ואילו אירובונדס נקובות במטבעותיהן הלאומיים של חברות האיחוד הכלכלי והמוניטרי, אך מוסדרות בדיניהן של מדינות שאינן חברות באיחוד האירופי. הדין המוניטרי שאימצה המועצה אמנם אמור להיות מיושם בידי כל רשויות הציבור, כולל הרשות השופטת, בכל מדינות האיחוד הכלכלי והמוניטרי, אך אין כך הדבר באשר לבתי-משפט במדינות שלישיות.

(א) משפט בין-לאומי פרטי

שאלת התוקף אשר יינתן במדינות שלישיות לתקנות בדבר הצגת האירו לקוחה מתחום המשפט הבין-לאומי הפרטי. תחולתן (או אי-תחולתן) תיקבע על-פי כללי ברירת סמכות השיפוט של בית-המשפט שאליו מובא הסכסוך⁷⁶. במקרה של חוזה המכיל חיובים כספיים הנקובים, לשם הדוגמה, בפרנק בלגי, עשוי בית-משפט ישראלי להכיר באירו כיורשו של הפרנק הבלגי בתנאי שהדין הבלגי הוא, במפורש או מכללא, "הדין הנאות" על-פי אותו חוזה⁷⁷. אם ייפסק כי הדין הבלגי אינו הדין החל על החוזה, לא יהא די באזכור של הפרנק הבלגי על-מנת ששופט בישראל יכיר באירו כיורשו של מטבע זה. לפיכך, אין כל ביטחון כי "...במערכות משפט מחוץ לאיחוד האירופי... אזכורים בחוזים הנקובים במטבע של מדינה משתתפת יפורשו על בסיס הדין האירופי אשר חל ישירות בכל אחת מן החברות המשתתפות"⁷⁸. מערכות משפט שמחוץ לאיחוד האירופי

76 לשם הדוגמה, סעיף 147 של החוק השווייצרי הפדרלי בדבר משפט בין-לאומי פרטי מיום 18 בדצמבר 1987 (Swiss Federal Law on International Private Law of 18 December 1987 (published in), 1987 Recueil Systématique de la Législation Fédérale, 291, קובע כי דינה של המדינה שבה יבוצע התשלום יקבע את המטבע שבו יבוצע התשלום. על-פי דיני המשפט הבין-לאומי הפרטי של בלגיה, החוק המסדיר את מטבע החשבון הוא הקובע את תשלום במטבע זה אכן פורע את חובו של החייב: Cour de Cassation, 28 January 1967, Cas., 1967, I, p. 648.

77 ראה "Private International Law" by A. Shapira in *Introduction to the Law of Israel*, 77 See Shapira, A., and DeWitt-Arar, K., ed., 1995, p. 372.

78 מסגרת משפטית, מס' 10, הערה 23, לעיל, בעמ' 9.

כפופות לכללי ברירת סמכות השיפוט הפנימיים שלהן אשר עשויים – והדבר תלוי בתוכני אותם כללים ובתנאי החוזה – לעמוד בסתירה לחקיקה החלה באיחוד האירופי. אם הדין הישראלי – או הדין של כל מדינת משפט מקובל – יהא הדין החל, ואם ביצוע החיובים על-פי החוזה באירו יהא שונה באופן מהותי מזה אשר הוסכם עליו בין הצדדים, ניתן יהא לטעון לסיכול החוזה אם בעת כריתתו הייתה הצגת האירו לא-ידועה או לא-צפויה⁷⁹. עקרון ה-*lex monetae* אמנם תורם באופן משמעותי בנושא המשכיותם של חוזים מחוץ לתחומי האיחוד האירופי, ואולם הצורך בוודאות משפטית הוביל לאימוצם של צעדים נוספים.

(ב) צעדי חקיקה בדבר המשכיותם של חוזים

בתי המחוקקים של המדינות ניו-יורק, אילינוי וקליפורניה העבירו חקיקה המתייחסת להצגת האירו ואשר מבטיחים את המשכיותם של חוזים⁸⁰. שלושת הטקסטים אשר אומצו על-ידי בתי המחוקקים האמורים תואמים, באופן כללי, את סעיף 3 של תקנה 1103/97 ("המשכיותם של מסמכים משפטיים"). דבר החקיקה של מדינת ניו-יורק, מיום 29 ביולי 1997, אשר קדם לשניים האחרים, חל על כל חוזה, ללא הבחנה, והוא קובע כי:

"If a subject or medium of payment of a contract, security or instrument is a currency that has been substituted or replaced by the Euro, the Euro will be a commercially reasonable substitute and substantial equivalent that may be either: (i) used in determining the value of such a currency; or (ii) tendered, in each case at the conversion rate specified in, and otherwise calculated in accordance with, the regulations adopted by the Council of the European Communities."⁸¹

79 ראה Shalev G. "Contract Law", in *Introduction to the Law of Israel*, Shapira, A., and DeWitt-Arar, K., ed., 1995, p. 124. אם נכרת החוזה לאחר פסגת מדריד של 1995, יקשה לטעון כי הצגתו של האירו הייתה לא-ידועה או לא-צפויה.

80 N.Y. General Obligations Law §§5-1601-1604 (McKinney Supp. 1998); Euro Conversion Act, 815 ILCS 617/1 *et seq.* "An act to add Section 1663 to the Civil Code, relating to contracts, and declaring the urgency thereof, to take effect immediately", 1998 Cal ALS 62; 1998 CAL AB 185; STATS 1997 ch 62. Para. 1 (a) of General Obligations Law §§5-1602 81

כל שלושת החוקים קובעים כי הצגת האירו והשפעותיה, קרי הפיכתו של האירו להילך חוקי וקביעת ערכו, לא יפטרו מקיום חיובים או יצדיקו את אי-קיומם על-פי כל חוזה, ערובה או מסמך, ואף לא יעניקו לצד זכות לשנות באופן חד-צדדי כל חוזה, ערובה או מסמך, או להביאו לכלל סיום. חוק החלפת האירו של מדינת אילינוי מיום 30 ביולי 1997⁸² והחוק של מדינת קליפורניה מיום 5 ביוני 1998 מכילים הוראת המשכיות דומות, אלא ששניהם, שלא כחקיקה של מדינת ניו-יורק, קובעות המשכיות גם במקרה של שערי ריבית שהוחלפו בעקבות המעבר לאירו. עוד הבדל שראוי לצינו מצוי בסעיף 2 של החוק של מדינת קליפורניה, המעיד כי החוק אומץ "כדבר חוק דחוף הנחוץ לשמירתם המיידית של שלום הציבור, בריאותו או בטחונו...". בין העובדות אשר צוינו בחקיקה כגורמות את הדחיפות נזכרים חוזים בין-לאומיים המאזכרים סכומים במטבעות לאומיים אשר "אסור שיהפכו בלתי-אכיפים או שאכיפתם תתעכב בשל טענת הגנה כי המטבעות הנזכרים בהם אינם קיימים עוד". אף לא אחד מדברי חקיקה אלה קובע במפורש אם תחולתו הנה רטרואקטיבית או פרוספקטיבית; עם זאת, "מטרת החקיקה מפגינה כי כוונת המחוקק הייתה כי החקיקה תחול רטרואקטיבית"⁸³.

(ג) הכללתם של הוראות המשכיות בחוזים בין-לאומיים

The International Swap Dealers Association (להלן: "ISDA") סבורה כי למטרת עסקות נגזרות פרטיות, עניין המשכיות החוזה צריך להיות מוסדר בהוראה חוזית מפורשת.⁸⁴ בעקבות זאת, הוראה בדבר המשכיות מטבע באיחוד הכלכלי והמוניטרי אומצה על-ידי ISDA לשימוש בהסכמי-אב בהווה ובעתיד ואשר תחייב צדדים אשר הצטרפו לפרוטוקול האיחוד הכלכלי והמוניטרי של ISDA.⁸⁵ הוראה זו קובעת:

⁸² The Illinois Euro Conversion Act.

⁸³ Lenihan N. 69 לעיל, בעמ' 14.

⁸⁴ ISDA פרסמה ב-6 במאי 1998 את "פרוטוקול האיחוד הכלכלי והמוניטרי" אליו יכלו פירמות שוק להצטרף עד 30 בספטמבר 1998. ראה An EMU Protocol was published on May 6, 1998 by ISDA, market firms can adhere to the Protocol until September 1998. See Bank of England, *Practical Issues Arising from the Introduction of the Euro*, Issue No. 5, 7 August 1997, p. 95-96. גם חוזים אשר הוכנו ונוסחו בזהירות רבה כגון *Multicurrency-Cross Border ISDA Master Agreement of 1992*, לא הביאו בחשבון ולא צפו החלפת מטבע. ראה Terray, J., "La Continuité des Contrats de l'Epreuve de la Monnaie Unique des Contrats", *Option Finance*, No. 424, 28 Octobre 1996, pp. 31-32. (2e partie).

⁸⁵ על-פי פרוטוקול האיחוד הכלכלי והמוניטרי של ISDA (שם), מסכימות פירמות אינדיווידואליות לתקן את הסכמי-האב של ISDA עליהם הן חתומות כלפי כל שאר הצדדים להסכמי-האב.

"The parties confirm that...the occurrence or non-occurrence of an event associated with economic and monetary union in the European Community will not have the effect of altering any term of or discharging or excusing performance under, the Agreement or any Transaction, give a party the right unilaterally to alter or terminate the Agreement or any Transaction or, in and of itself, give rise to an Event of Default, Termination Event or otherwise be the basis for the effective designation of an Early Termination Date."⁸⁶

המאורעות הקשורים באיחוד הכלכלי והמוניטרי כוללים, בין השאר, את הצגת המטבע האחד ואת השימוש בו; את קביעתם של שערי-חליפין; את החלפת האקו במטבע החדש ואת הצגת שטרות ומטבעות חוקיים חדשים והוצאת הישנים מן המחזור. הוראת ההמשכיות נוסחה כך שתכלול השפעות עתידית שאינן נצפות עדיין של המעבר לאירו והיא תחול בהיעדר הסכמה אחרת בין הצדדים. בהוראה זו כבר נעשה שימוש בחוזים חדשים של ISDA. אף שעקרונן ה-"*lex monetae*" חל לגבי רוב ההשפעות שתהיינה להצגת האירו, נראה היה כי דרוש אישור מפורש של הצדדים, בעיקר על-מנת למנוע אי-ביצוע של חיובים, סיומם או שינויים החד-צדדי של הסכמי ISDA קיימים.

ו. סוף דבר

שלא כמו המשפט של מדינת ניו-יורק, המשפט הישראלי אינו מסדיר מחצית מן העסקות הנגזרות של העולם, ואולם כמעט מחצית מהיבוא הישראלי מקורו באיחוד האירופי ואילו מעל רבע מן היצוא הישראלי מיועד למדינות האיחוד האירופי. זה כזה מבוססים על הסכמים; חלקם נקובים בדולר ארה"ב, אולם רבים מהם מושפעים מהמעבר לאירו, כיוון שהם נקובים במטבעות הלאומיים של המדינות המשתתפות באיחוד הכלכלי והמוניטרי; לעתים נדירות הם נקובים באקו. הקביעה שהעניין הציבורי דורש (או שאינו דורש) חקיקה שתסדיר את המשכיותם של חוזים נתונה לרשויות בישראל. עם זאת, בתחום אחד נדרש אימוצם של כללים ברורים. כיוון שמאז 1 בינואר 1999 ידועים שערי-החליפין הקבועים והבלתי הפיכים, יש צורך להגן על הצרכן הישראלי על-ידי קביעת כללי חובה בדבר עיגולם של סכומים כמו גם כללים האוסרים

86 הטקסט מופיע ב- Bank of England, *Practical Issues Arising from the Introduction of the Euro*, Issue No. 5, 7 August 1997, p. 72.

היבטים משפטיים של המעבר לאירו

עלי משפט א תש"ס

שימוש בשערי-חליפין מקוטמים. כללים אלה ימנעו שימוש לרעה והתדיינויות
אינסופיות בבתיה-המשפט ומחוצה להם.